

ISSN 0027-8084
UDK 808.61./.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXXVIII/1–4

БЕОГРАД
2007

Славко Вукомановић, *Српски језик и његов развој*, изд. Завод за уџбенике, Београд 2006, стр. 255 + Додатак: Азбучни ред слова и њихови називи; Бан Кулин: Повелја о пријатељству и трговини; Потписи великог жупана Стефана Немање и кнеза Мирослава

У овој књизи се налазе раније објављене појединачне расправе аутора о различитим питањима развоја српскохрватског језика и проучавања језичке историје, заправо реферати које је аутор излагао на домаћим и међународним научним скуповима и конгресима у земљи и иностранству. Први пут се објављује само расправа *Писани сјоменици — драгоцен извор за проучавање историје језика*, док су од раније објављених написа овде знатно допуњени и проширени: *Извори за проучавање историје језика и Најстарији српскохрватски ћирилски сјоменици и њихове орфографске особине*.

Теме којима се аутор бави јесу: развој језика и језичког система, гласовне промене и њихови узроци, судбина и развитак полугласника у нашем језику, процес иновација у структури речи, синкретизам облика именичких речи, граматички род и развитак именичке деκлинације, страни утицаји на гласовну структуру и значење речи у српскохрватском језику, лексичка и морфолошка структура именица страног порекла и др.

Међутим, Вукомановић није пропустио да (у уводном делу) укаже и на нека актуелна збивања, на своје неслагање са скорашњим мишљењима неких истакнутих савремених језичких стваралаца да би аутентични „српски“ језик природно било заснивати на одликама неких староштокавских дијалеката, за разлику од „хрватског“ језика који се, полазећи од дистинкција на дијалекатској бази, од српског разликује кајкавским говорним идиомом. Такво усмерење савременог језичког нормативног утемељења Вукомановић, попут многих других језичких посленика, сматра принципијелно погрешним и неприхватљивим, иако оно у широј јавности понекад не наилази на сагласност.

Тематски круг интересовања којим се аутор ове књиге бави огледа се, пре свега, на историјском развоју српскохрватског језика, посматраном у спрези са орфографским, граматичким и структуралним одликама од најстаријих писаних споменика, анализираних у дијахрониј-

ској перспективи и у споју са савременим пресеком језичког стања ствари.

Вукомановићева књига је конципирана у два тематска сегмента. У првом, бави се развојем језичког система, гласовним и структурним променама речи, синкретизмом именичких речи, историјским развитком дефлекције променљивих речи, а у том склопу и траговима старих именичких облика у призренско-тимочким говорима. У том склопу су и анализе у вези са страним језичким утицајима на гласовну структуру и значење речи, са лексичким и морфолошким системом именица страног порекла, који се више или мање уклапају у наш језички стандард.

Са теоријског становишта Вукомановић указује на универзалне законитости које доводе до промене у језицима, у генетском и типолошком погледу, гласовном склопу, природи гласова, разликовним фонолошким обележјима и др. Посматрајући у том светлу промене које су у нашем језику наступале од најстаријих периода до данас, посебно у вокалском и консонантском систему, Вукомановић на веома јасан, готово уџбенички једноставан и елоквентан начин објашњава сложене процесе еволуције. У том склопу тумачи и законитости које су од прасловенских прилика, непрестаним деловањем језичког развоја, произвеле далекосежне последице у промени структуре речи и њихових фонетских, фонолошких и граматичких облика. Реч је о многим значајним појавама, о таквима као што су: прасловенски закон отвореног слога, губљење финалних сугласника, упрошћавање сугласничких група, стапање и сливање тврдих сугласника и гласа *j*, метатеза неких консонантских група, дубински утицај на губљење и вокализације полугласника, асимилација и дисимилација гласовних елемената, фонолошке опозиције у консонантском систему, међусобне опозиције различитих морфема или лексема, узроци и резултати других гласовних промена, као и низ других језичко-историјских појединости језичког развоја од прасловенског стања до данас.

У оквиру гласовних еволутивних процеса појединих артикулационих сегмената, Вукомановић је пажњу посветио и дијалектима и периферијским говорима, анализирајући посебно архаичне облике речи у морфолошко-фонетском систему, балканистичке црте у облицима именских речи, те друге типолошке одлике штокавског призренско-тимочког дијалекта.

У многим језичким и развојним појавама Вукомановић као темељну покретачку снагу види тзв. језичку економију. „Тим кључним начелом — вели Вукомановић — проткан је, несумњиво, сваки језик, било као статичан или динамичан еволутивни ток. Језичка економија је, вели он, судбина језика, његова статика и његова динамика“. Шта то заправо значи — читалац ће сазнати са страница његове књиге. Уосталом, као и безброј других језичких феномена анализираних на материјалу бројних конкретних појединости.

Посебан део књиге посвећен је неким најстаријим ћирилским споменицима и њиховим ортографским и граматичким особинама, као дра-

гоценим изворима за проучавање историје језика. У том склопу аутор говори и о ономастичкој лексици, као сведочанству о прошлости различитих етничких заједница илуструјући то многим примерима гласовне структуре и начина писања топонима и личних имена у тим и другим споменицима и изворима.

У том кругу тема Вукомановић говори и о постанку и развоју ћирилице, употреби ћириличке граfiје у најранијим споменицима и разним средњовековним подручјима и раздобљима, све до појаве Саве Мркаља и Вукове реформе.

На крају књиге приложене су и фото-копије Повеље Кулина бана, потписи Стефана Немање и кнеза Мирослава, а посебно је приказана табела са нашим најстаријим азбукама — од глагољице, обле и угласте, до старе ћирилице, имена појединих граfiја, њихове гласовне вредности и начин њихове латиничке транскрипције.

И, најзад, ваља рећи следеће: осим научне вредности текстова, истичемо — једноставност и лакоћу Вукомановићевог стила, прегледност и јасноћу његових излагања о важним и сложеним језичким појавама, што, без сумње, представља посебну вредност књиге, како за оне који се језиком професионално баве тако и за оне (студенте) који у тајне језичке историје и науке тек желе да се озбиљно упуте. Реч је о књизи која у сваком погледу заслужује пажњу и признање.

Егон Фекеише